मैत्री विद्या निकेतन रिसली भिलाई

जांच परीक्षा 2022-23

दशमकक्षायाम विषय – संकृतम कोड (122)

समय—होरात्रयम। **पूर्णांक:-80**

'क' खण्डम –अपठित अवबोधनम (10)

'ख' खण्डम -रचनात्मकाययम (15)

'ग' खण्डम- व्याकरणम (25)

घ' खण्डम- पठित अवबोधनम (30)

'क' खण्डम –अपठित अवबोधनम –(10)

प्रशन:-1. अधोलिखित गद्यांश पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखता। (10)

एकदा एकः कर्तव्यपरायण: नगररक्षकः इतस्ततः भ्रमन् एकम् अशीतिवर्षीय महापुरुषम् अपश्यत् । सः आम्रवृक्षस्य आरोपणे तल्लीनः आसीत्। इदं दृष्ट्वा नगररक्षकः तं महापुरुषम् अवदत् – अवलोकनेन प्रतीयते यत् यदा एषः वृक्षः फलिष्यति तदा भवान् जीवितः न भविष्यति। अतः किमर्थं वृथा परिश्रमं कुर्वन्ति भवन्तः ? महापुरुषः हसित्वा अवदत्-पश्यन्तु एतान् फलयुक्तान् वृक्षान् । एतेषाम् आरोपणं मया न कृतं परं फलानि अहं खादित्वा सन्तुष्टः भवामि। अतः यदा मम आरोपितस्य वृक्षस्य फलानि अन्ये खादिष्यन्ति, अहं पुनः प्रसन्नः भविष्यामि महापुरुषस्य वचनं श्रुत्वा तं स नमस्कृत्य नगररक्षकः उक्तवान्- अनुकरणीया एव सज्जनानां सज्जनता

(1) एकपतेन उत्तरत **(1×2=2)**

(i) नगररक्षकः कीदृशं महापुरुषम् अपश्यत् ?

(ii) सज्जनानां सज्जनता कीदृशी भवति ?

(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत **(2×2=4)**

(i) नगररक्षकः अशीतिवर्षीय महापुरूष कुत्र अपश्यत् ?

(ii) महापुरुषेण आरोपितस्य वृक्षस्य फलानि के खादिष्यन्ति ?

(3)अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्त शीर्षक लिखत । **(1)**

(4) भाषिककार्यम्। **(1×3=3)**

(i) 'नगररक्षक:' इति पदस्य विशेषणपदं किम् अस्ति ?

(ii) 'दुर्जनानाम्' इति पदस्य कः विपर्ययः ?

(iii) अस्मिन् गद्यांशे भविष्यामि इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

'ख' खण्डम -रचनात्मकाययम –(15)

प्रशन:-2 शुल्कक्षमापनार्थं प्रधानाचार्य प्रति पत्रम् **(5)**

सेवायाम्

प्रधानाचार्य महोदया

केन्द्रीय विद्यालयः

आर. के. पुरम, सैक्टर: चतुर्थः

नव दिल्ली-110022

विषय: शुल्क क्षमापना **(i)........................**

(ii)........................महोदयाः

सविनयम **(iii)........................**यत् अहं भवतः**(iv)...........**दशमकक्षामा 'स' वर्गस्य

(v).............. अस्मि मम पिता **(vi)**...........'विद्यालये द्वारपालः अस्ति तस्य मानम् द्विसहस्रकमात्रम्

अस्ति।**(vii)**.................कुटुम्बे पञ्च सदस्याः सन्ति । अनेन वेतनेन कुटुम्बस्य निर्वाह:**(viii)**...........भवति । अतः शुल्कक्षमापनार्थं प्रार्थये आक्षासे यत् मदीयाम् इमां**(xi)**...............

स्वीकृत्य शुल्कक्षमापनद्वारा माम् **(x)**.................श्रीमन्तः।

धन्यवादाः।

भवतां विनीतः शिष्यः

कक्षा 10

दिनाङ्क**:**.................

मञ्जूषा:-निवेदनम्, उपभरिष्यन्ति, प्रार्थना, काठिन्येन, अस्माकं, एकस्मिन् **,** छात्रः, मान्यवराः, निवेदनमस्ति विद्यालये।

प्रशनः-3 प्रदत्तं चित्र दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत (5)

मञ्जूषा: क्रीडन्ति, उद्यानस्य, भ्रमन्ति, पुष्पाणि, वृक्षाः बालाः, चित्रकार्यम्, हरीतिमा, दोलयतः

अथवा

एकम् अनुच्छेद लिखत :- **क्रीडाप्रतियोगिता**

प्रशनः-4 अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत। (1×5=5)

(**i)**वे सब देवालय को गए। **(ii)** देव सदैव उपकार करते हैं।

(iii) रावण का युद्ध असत्य पर सत्य की विजय था। **(iv)** परिश्रमी छात्र ही सफलता प्राप्त करते हैं।

(v) ईश्वर सदा कर्मशीलों के साथ होते हैं।

'ग' खण्डम- व्याकरणम - (25)

प्रशनः-5 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत (1×4=4)

(i) अस्य नाटकस्य **नै + अकः** कः अस्ति ?

(ii) मदोद्धताः कपयः अवदन्

(iii) तस्य राज्ञः **एक + छत्रं** राज्यम् आसीत्

(iv) कृष्णः चलति कुरुक्षेत्रे

प्रशनः-6 अधोलिखितवाक्येषु समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत (1×4=4)

(1) अद्य **राष्ट्रपतेः भवने** संस्कृतविदुषां सम्मानसमारो आयोज्यते ।
(i)राष्ट्रपतिनिवासे **(ii)**राष्ट्रपतीयभवने **(iii)**राष्ट्रपतिभवने

(2)कदापि **अनृतं** न वक्तव्यम् ।

(i)न ऋतम् **(ii)**अनु + क्त **(iii)**ऋत + न ।

(3)माता- पितरौ प्रणम्य परीक्षाभवनं गच्छ ।

(i)माता च पितरी च **(ii)** माता च पिता च **(iii)** मातरी च पितरौ च

(4) एतद् आचरणं साधुजनस्य **रूपस्य योग्यं** नास्ति

(i)रूपयोग्यम् **(ii)**रूपस्य निकटे **(iii)** अनुरूपम्।

प्रशनः-7 अधोलिखितवाक्येषु प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यःचित्वा लिखत । (1×4=4)

(1) आपद्गतेनापि एतद् अस्त्रं मानवेषु न **प्र युज् + तव्यत्**
(i)प्रयोजनीयम् (ii) प्रयोक्तव्यम् (iii) प्रयुक्तम्

(2) भवान् जानाति द्रौणेः **चपलाम्** प्रकतिम्

(i)चपल + टाप् **(ii)** चपल + ला **(iii)** चपल + आम्

(3) यथासमयं सर्वेषां **महत्त्वं** विद्यते

(i) महत् + त्व **(ii)** महान् + त्वम् **(iii)** महत् + तु ।

(4) धैर्यवान् जनः लोके पराभवं न प्राप्नोति ।

(i)धैर्य + मतुप् **(ii).** धैर्य + क्तवतु **(iii)** धैर्य + शानच्

प्रशनः-8 वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत-

(1×4=4)

(1)मालिका - प्रतिष्ठे ! किं त्वं संस्कृतस्य विज्ञानप्रदर्शनीं द्रष्टुं ....?

(i)गम्यते **(ii)**गच्छति **(iii)** गच्छसि **(iv)** गच्छामि

(2) प्रतिष्ठान मालिके!**.................**तत्र न गम्यते ।

(i)मया **(ii)** अहम् **(iii)** त्वया **(iv)** आवाम्

(3). मालिका अधुना त्वया गृहे किं**...............** ?

(i) क्रियन्ते **(ii)** करोषि **(iii)** करोति **(iv)** क्रियते

(4)प्रतिष्ठा धः मम परीक्षा भविष्यति अतः मया अधुना............. पठयन्ते

(i). पुस्तकम् (**ii)** पुस्तकानि (**iii)** पुस्तकैः **(iv)** पुस्तके

प्रशनः-9 प्रवत्तेभ्यः विकल्पेभ्यः समुचितं कालबोधकशब्दं कुरुत । (1×3=3)

(i)मम माता प्रातः**.....................**(5**:**15) वादने उतिष्ठति ।

(ii)सा-----------(6**:**00) वादने योगाभ्यासं करोति

(iii)तदन्तरम् सा खात्या...**..............**(7:45) वादने भोजन पचति

प्रशनः-10 वाक्यानुगुणम् उचिता अव्ययपदं चिनुत- (3)

(i) त्वम् एवं...**............** वद ।

(ii) सः...**..................**असत्यं न अवदत् ।

(iii) **.....................**शीतकालो वर्तते।

मञ्जूषा-कदापि, मा, सम्प्रति, अपि , एव

प्रशनः-11अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। शुद्ध पदम लिखत (3)

(i) **त्वां** पितुः नाम किम् अस्ति ?

(क) त्वम् (ख) तव (ग) त्वया (घ) त्वयि

(ii) ते श्वः विद्यालयं **गच्छन्ति** ।

(क) अगच्छन्. (ख) गमिष्यति (ग) गमिष्यन्ति (घ) अगच्छताम्

(iii) यत्रास्ते सा **धूर्ताः** तत्र गम्यताम्

(क) धूर्ता (ख) धूर्तः (ग) धूर्ती (घ) धूर्ते

'घ' खण्डम- पठित अवबोधनम–(30)

प्रशनः- 12 अधोलिखितान् गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तरत–. (5)

"बहुन्यपत्यानि मे सन्तीति सत्यम् । तथाप्यहमेतस्मिन् पुत्रे विशिष्य आत्मवेदनामनुभवामि। यतो हि अवमन्येभ्यो दुर्बलः । सर्वेष्वपत्येषु जननी तुल्यवत्सला एव । तथापि दुर्बले सुते मातुः अभ्यधिका कृपा सहजैव" इति। सुरभिवचनं श्रुत्वा भृशं विस्मितस्याखण्डलस्यापि हृदयमद्रवत्। स च तामेवमसान्त्वयत्-" गच्छ वत्से! सर्व भद्रं जायेत अचिरादेव चण्डवातेन मेघरवैश्च सह प्रवर्षः समजायत। पश्यतः एव सर्वत्र जलोपप्लवः सञ्जातः। कृषकः हर्षातिरिकेण कर्षणाविमुखः सन् वृषभौ नीत्वा गृहमगात्।

(1) एकपदेन उत्तरत

(i) सर्वेष्वपत्येषु जननी कीदृशी भवति ?

(ii**)** कुत्र जलोपप्लवः सञ्जातः ?

(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत

(i) कस्य वचनं श्रुत्वा भृश विस्मितस्याखण्डलस्यापि हृदयमद्रवत्?

(3) निर्देशानुसारम् उचितम् उत्तरं प्रवत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत

(i) 'अनुभवामि' इति क्रियापदस्य कर्तृपद किम्?

(ii) 'जनकः' इति पदस्य विपर्ययपदं किम् ?

प्रशनः- 13 निम्न श्लोकान् पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत (5)

मृगा मृगैः सङ्गमनुव्रजन्ति,

गावश्च गोभिः तुरगास्तुरङ्गैः ।

मूर्खाश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः,

समान- शील- व्यसनेषु सख्यम् ॥

(I) एकपदेन उत्तरत

(i) मृगाः केन सङ्गमनुव्रजन्ति ?

(ii) मूर्खः सह के अनुव्रजन्ति ?

(II) पूर्ण वाक्य उत्तर

· सख्यम् समान- शील- व्यसनेषु भवति ?

(III) भाषिककार्यम्

(i) 'अनुव्रजन्ति' इति क्रिया पदस्य कर्ता कः?

(ii) 'तुरगा' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् ?

(iii) 'सुधीभिः' इति पदस्य विपर्ययपदं किं प्रयुक्तम् ?

प्रशन :-14 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - (5)

काकः-रे परभृत्! अहं यदि तव संततिं न पालयामि तर्हि कुत्र स्युः पिकाः? अतः अहम् एव करुणापरः पक्षिसम्राट् काकः ।

गजः- समीपतः एवागच्छन् अरे! अरे! सर्वां वार्तां शृण्वन्नेवाहम् अत्रागच्छम् । अहं विशालकायः, बलशाली, पराक्रमी चा सिंहः वा स्यात् अथवा अन्यः कोऽपि । वन्यपशून् तु तुदन्तं जन्तुमहं स्वशुण्डेन पोचवित्वा मारयिष्यामि । किमन्यः कोऽप्यस्ति एतादृशः पराक्रमी । अतः अहमेव योग्यः वनराजपदाय ।

वानरः- अरे! अरे! एवं वा (शीघ्रमेव गजस्यापि पुच्छं विधूय वृक्षोपरि आरोहति)

(1) एकपदेन उत्तरत-

(i) काकः कस्य सन्ततिं पालयति ?

(ii)करुणापरः पक्षिसम्राट् कः ?

(2) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

गजः आत्मानं विषये किं कथयति ?

(3) भाषिककार्यम्-

(i) 'सर्वाम् वार्ताम्' अत्र विशेष्यपदं किं प्रयुक्तम् ?
(ii) 'अहमेव योग्यः' अत्र अहम् पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
(iii) 'पालयामि' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(iv) बानर इति कर्तृपदस्य क्रियापदम् किम्?

प्रशनः-15. रेखांकितपदानां आधृत्य प्रश्न निर्माण कुरुत (कानि चार) (4)

(i)भूकम्पविभीषिका विशेषेण कच्छजनपदं **ध्वंसावशेषेषु** परिवर्तितवती।

(ii)**वैज्ञानिकाः** कथयन्ति यत् पृथिव्याः अन्तर्गर्भे, पाषाणशिलानां संघर्षणेन कम्पनं जायते।

(iii)विवशाः प्राणिनः **आकाशे** पिपीलिकाः इव निहन्यन्ते ।

(iv)**एतादृशी** भयावहघटना गढ़वालक्षेत्रे घटिता।

(v) तदिदानीम् **भूकम्पकारणं** विचारणीयं तिष्ठति ।

प्रशनः-16 अधोलिखितश्लोकानाम् अन्वयं मञ्जूषातः उचितं पदं चित्वा पूरयत **(4)**

एक एव खगो मानी वने वसति चातकः ।

पिपासितो वा म्रियते याचते वा पुरन्दरम्।।

अन्वयः-एकः एवं (i)...............खगः चातकः (ii)...............वसति वा (iii)........म्रियते (iv)............ यचते वा

मञ्जूषा- **[**वने, पिपासितः, मानी, पुरन्दरम् **]**

प्रशन :-17 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम्

उचितार्थं चित्वा लिखत- (केवलं प्रनत्रयम्) **(1×3=3)**

(i) तस्य **भार्या** बुद्धिमती पितुर्गृहं प्रति चलिता।

(ii) मा **ब्रूहि** दीनं वचः ।

(iii) एतेन आरक्षिणा **अध्वनि** यदुक्तं तद् वर्णयामि

(iv) शतशकटीयानं धूमं **मुञ्चति**

प्रशनः-18अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारेण योजयत **(4)**

(i)सः पुत्रं द्रष्टुम् पदातिरेव प्राचलत्।

(ii) तस्मिन् गृहे कश्चन चौरः गृहाभ्यन्तरं प्रविष्टः ।

(iii) चौरः एव उच्चैः क्रोशितुमारभत ।

(iv) कश्चन निर्धनः जनः वित्तम् उपार्जितवान्।

(v) रात्रिनिवासं कर्तुम् कञ्चिद् गृहस्थमुपागतः ।

(vi)एकदा तस्यपुत्र रुग्णः जातः ।

(vii) चौरस्य पादध्वनिना अतिथिः प्रबुद्धः ।

(viii) ग्रामवासिनः वराकमतिथिमेव चौरं मत्वाऽ भर्त्सयन्।